

VÄRMLANDSTUR

Av John Herman Paxel

Første tur om våren går gjerne til Øst-Värmland. Ikke bare er det Långban som lokker, men Värmland om våren er betagende vakker. Det er også blitt et mer interessant område etter at geologene har trukket konklusjoner av de senere års undersøkelser. Det gjelder særlig det arbeid som Sveriges geologiske undersøkning utfører sammen med universitetene i Lund og København, Riksmuseet, SGAB og LKAB. Per Lundegård har nylig utgitt et provisorisk be-
grunnskart over Värmland.

Man skimter Värmlands skapelsehistorie, beskrevet på platetektonikkens idégrunnlag. I midten ligger en plate fra sjøen Kymmen nær den norske grense, over Fryken og Klaraelven, mot sjøen Alstern mellom Molkom og Filipstad. Den er karakterisert av granittisk gneis og hyperitt som er trengt opp gjennom sprekker i denne. Hyperitten er nylig tatt i bruk som salgsware fra Skråckarberget i Sø-

dre Finnskog under betegnelsen svart granitt.

Denne platen støtte for 1650-1700 mill. år siden sammen med Øst-Värmland. Den gikk inn under øst-platen og ga materiale til dannelsen av granittene i Bergslagen. Vi har tidligere lært at hälleflinten og leptitter av vulkanisk opprinnelse danner de bekkener malmen har samlet seg i. Paul B. Moore regner ryolitter og askestrømmer som grunnlag for leptittene og antar at granitten ga varme til omdanningen. Nils H. Magnusson anser leptittene for å være metamorforisert hällefling. Det kan ha vært flere stadier av metamorfose.

Sammenstøt mellom midtplaten og en eller flere plater i vest begynte med vulkanisme, særlig nord for Gråsmark. Sonen imellom markeres langs vestsiden av Nedre Fryken og en stor del av Mellom-Fryken og videre i en bue vestover og inn i Norge. Denne kollisjon er antatt å ha funnet sted for 1050-1100 mill. år siden.

STEINHAUGEN

Mineral Galleri - Rock Shop

Storgt. 15, 1500 Moss - Tlf. (032) 51 963

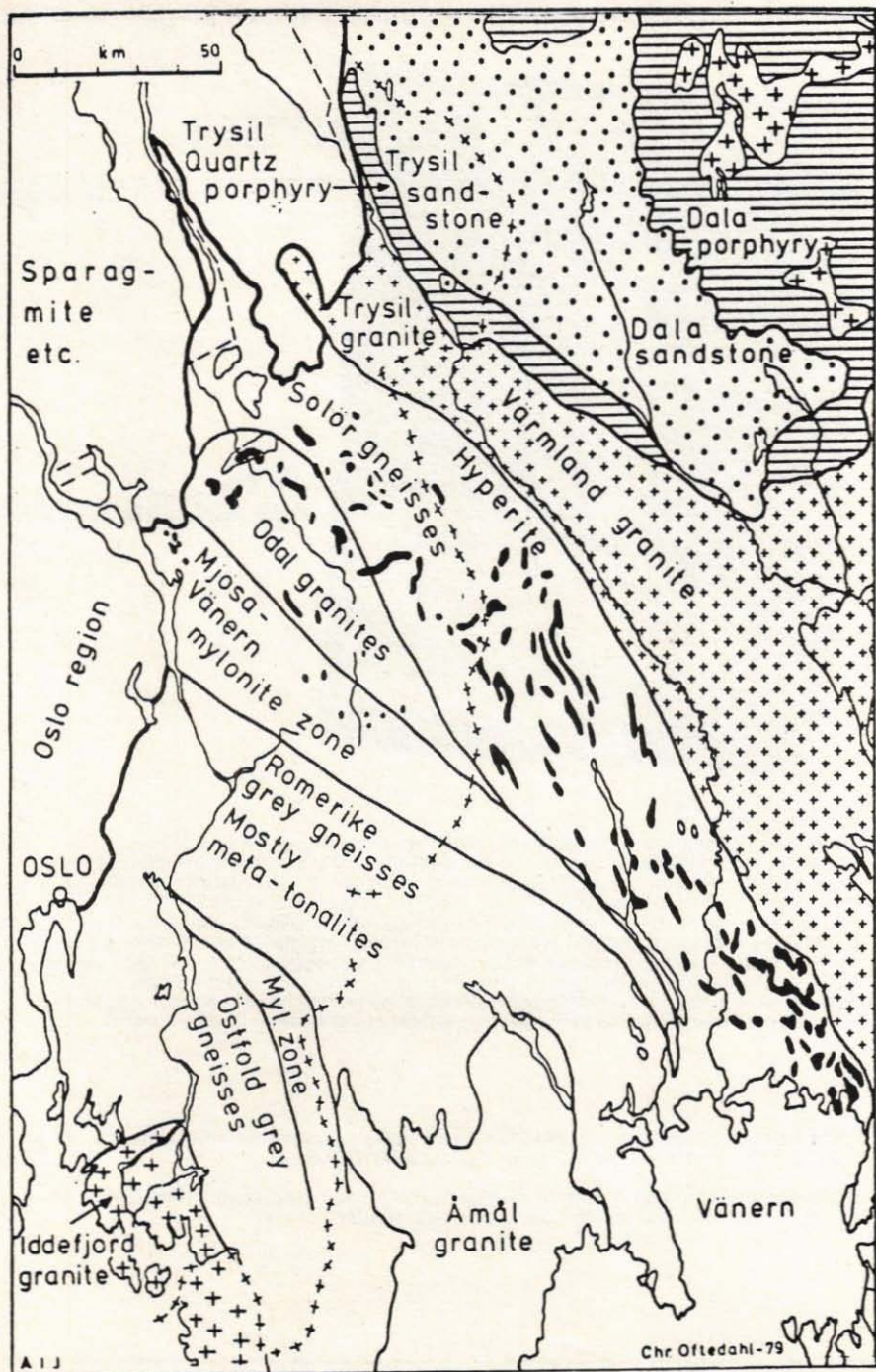


Fig. 14. Provinces of the south-eastern Precambrian.

Det pågående arbeid skal lede til et nytt geologisk kart. Samtidig pågår malmløting. Som resultat nevnes molybden henimot grensen til Norge, scheelitt nordvest for Sunne og kyanitt ved Hålsjøberg nordøst for Torsby.

Endelig er det organisert en mineraljakt for publikum. Det gis veiledning om hva man skal lete etter, det henvises til litteratur og til det provisoriske berggrunnskart 1:500 000. Det er oppsatt premier ved bergskolan i Filipstad for de beste funn.

Vi tar gjerne del i letingen og tar opphold hos familien Krusten på Långgården som vanlig. Her bor nesten bare geologer og «knakke»-haugene som ligger igjen etter fjorårets virksomhet kan belyses ved nattetid og studeres om dagen for å se hva kyndige folk har brukt tiden til. Men snart sitter en selv og roter i stor-røysa.

Det var likevel Øst-Värmland vi ville se mer av. Vi oppsøker derfor vår venn Sven-Ove i Hällefors, og han blir gjerne med. Vi er bl.a. ute etter hälleflinten, som har spilt slik stor rolle i Bergslagen, og drar til Grythyttan få kilometer sør for Hällefors. I «Beskrivning til karta över Sveriges berggrund» er hälleflinten her omtalt som usedvanlig vel bevart. Vi finner den i en knaus noen km. sør for tettstedet, ved en avkjøring på høyde med sørenden av Haltron, noen lyse og båndet, andre mørkere, noen halvt gjennom-siktige. Tilbake, et par-tre hundre meter nord for tettstedet, tar vi inn på en skogsvei mot øst, tar av til venstre og bøyer igjen til høyre, og kjører gjennom en «port» av skifer. Det er «millionshøyden», som forteller hva stedet Grythyttan lever av. Skiferne består av kvarts, noe feltspat, sericitt og kloritt, og er tatt ut i enorme mengder. Det skal også finnes cordieritt, andalusitt, og sillimanitt på stedet. Det drives nå på den andre siden av Grythyttan.

STENKJELLEREN rock shop

MINERALER, SLIPEUTSTYR, RÅSTEIN
SKIVER, INNFATNINGER, CABOCHONER.

Apent:
08.30 - 15.30

STOR 50 SIDERS KATALOG

Medlem
N.M.F.

Tilsendes for 15 kr. som fratrekkes bestilling.

C. ANDERSEN & CO.

A.B.C. Gatn 5, 4000 Stavanger - Tlf. (04) 52 08 82

På Sikfors herregård, 4 km. øst for Hållefors, var det dekket fint smørgåsbord (96 kr.). Gården ligger i sentrum for en rekke gamle gruver, men ingen kunne fortelle hvor de ligger. I parken streifer lamaer omkring. De spytter gladelig på nærgående fremmede, men blir de for aggressive kommer de på menyen, og enkelte blir utstoppet og sees i selskap med tidlige tiders troféer oppe i røkesalongen.

Rundturen fortsetter til Aggruvan like nord for Filipstad. Bak standplassen for skytebanen ligger fin Filipstadgranitt og kokkolitt med bånd av hornblende. Litt lenger nord ligger så Nordmarksfeltet. Her fikk vi omvisning. Berghallen for Brattfors-gruva, som bl.a. er kjent som typelokalitet for catoptritt, var fullstendig overvokset med høye bjerketrær. En tur til Jakobsberg viste at virksomheten har vært intens - flere av trærne var undergravet, men ved den mellomste gruva lå en vakker piemontitt og fine dendritter. Øst for Nordmarksberg ligger Värmlandsberg, som

ble nedlagt i 1980. Det var inngjerdet og stengt, og det pågikk tydeligvis steinknusing.

Vi slappet av med en fin tur videre mot Lesjøfors, forbi bevervann og idylliske småtjern, opp til «Sundermatte»-statuen over finnen Mattes Simonsson. Den står på en enerbevokst knaus med utsikt over Dal Karlsjøen. Han grunnla Darlkarlsjøhyttan og dermed Lesjøfors bruk. Rundt statuen ligger store malmblokker fra forskjellige kanter. Långban er representert med en dolomittblokk. Lesjøfors er fra gammelt av kjent for sin produksjon av vognfjærer - i nyere tid bl.a. Volvofjærer. Herfra går veien rett sør til Långban.

I Filipstad avsluttes turen med besøk i bokhandel hvor bok «222 sévårdigheter i Värmland» lokker velkommen tilbake.

De undersøkelser som pågår i Sverige og platefremstillingen synes å tilsvare godt det kart Chr. Oftedal har i NGU nr. 356 Geology of Norway, fig. 14.

JUBILEUMSHEFTET

til Sørlandets Geologiforening er nå
til salgs for kr. 45,- pr. stk.

Mange interessante artikler, geologiske så
vel som gruehistoriske.

Bestilling sendes til:

**Axel Kønig, Postboks 38, 4760 Birkeland
Postgiro nr.: 3 30 79 07.**